

L'ascens social mes enllà de les guerres

PERE MOLAS RIBALTA

Resum

La comunicació presenta els casos de persones i famílies que van aconseguir l'ingrés o el progrés dins l'estament nobiliari malgrat la seva posició diversa en la Guerra dels Segadors i la de Successió. L'objectiu és mostrar que el procés d'ascens social, basat en la riquesa i les relacions familiars, superava les accions polítiques concretes d'infidelitat envers monarques determinats.

Paraules clau: Noblesa. Catalunya. Edat Moderna

Resumen

La comunicación presenta los casos de personas y familias que lograron el ingreso dentro del estamento nobiliario a pesar de su diversa posición en la Guerra dels Segadors y de Sucesión. El objetivo es mostrar que el proceso de ascenso social, basado en la riqueza y las relaciones familiares, superaba las acciones políticas concretas de infidelidad con determinados monarcas.

Palabras clave: Nobleza. Cataluña. Edad Moderna.

Abstract

The communication introduces the cases of people and families that succeeded entering or thriving in the nobility estate, despite their stance on the Reapers' War and the War of the Spanish Succession. The aim is to show that the process of social advancement, based on wealth and family relationships, exceeded the concrete political actions of infidelity towards determined monarchs.

Key words: Nobility, Catalonia, Early Modern Period.

El procés d'ascens social vers l'ennobliment i dins el mateix estament nobiliari o "militar" a la Catalunya moderna és ben conegut. Mercaders i pagesos rics esdevenien ciutadans honrats. Amb el pas de generacions les famílies podien obtenir un privilegi de cavaller, o el superior de "noble". L'objectiu d'aquesta comunicació és mostrar que el procés d'ascens social d'algunes famílies passava per damunt de les opcions polítiques que acabaren fracassades, tant el 1652, com el 1714. Pertànyer a una família que havia estat "desafecta" no impedia a la persona implicada o als seus descendents progressar en la jerarquia social, obtenir per segona vegada els mateixos privilegis, ara concedits per un monarca diferent, o assolir-ne de superiors.

La informació que utilitzem consisteix bàsicament en els articles de Francisco Javier Morales Roca, tant els publicats a la revista *Hidalguía*,¹ com les seves obres més extenses, els *Próceres habilitados en Cortes del Principado de Cataluña* (Madrid 1983), i la *Armoria catalana* (Barcelona 2003).² Les seves dades, complementades amb altres fonts i

1. Francisco José MORALES ROCA, «Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Gobierno intruso de Luis XIII y Luis XIV (1641-1651)», *Hidalguía* (1976), pp. 81-96; *Idem*, «Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Austria. Reinado de Carlos II», *Hidalguía*, 155-159 (1979-1980); *Idem*, «Registros nobiliarios del Brazo militar del Principado de Cataluña. El Llibre verd del antiguo Brazo militar (1602-1713)», *Hidalguía*, 201 (1987), pp. 433-464; 204 (1987), pp. 849-882; *Idem*, «Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Austria. Gobierno intruso del Archiduque don Carlos (1704-1714)», a *Estudios genealógicos, heráldicos y nobiliarios en honor de Vicente de Cadenas y Vicent*, Editorial Hidalguía, Madrid, 1978, pp. 23-64; *Idem*, «Privilegios nobiliarios del Principat de Cataluña. Dinastía de Borbón (1700-1838)», *Hidalguía*, 124 (1976). Per les etapes anteriors, del mateix autor, «Privilegios nobiliarios otorgados por el rey D. Felipe III de Austria en el solio de las Cortes de 1599», *Hidalguía*, (1983); 178-179 (1983), pp. 593-618, i «Privilegios nobiliarios no sancionados por el rey don Felipe IV a raíz de la suspensión de las Cortes de Cataluña de 1626», *Hidalguía*, 172-173 (1982), pp. 385-410.

2. *Armoria catalana. Concesiones heráldicas otorgadas a los caballeros del Principado de Cataluña. Dinastías de Austrias y de Borbón (1515-1836)*, Stemmata. Agrupación de bibliófilos de Barcelona, Barcelona, 2003.

degudament contextualitzades són de gran utilitat per els historiadors que ens interessem pels processos d'ennobliment i aquesta comunicació és una forma de manifestar el meu agraïment per haver posat tan abundosa informació al nostre abast.

1. La Guerra dels Segadors

Tenim en primer lloc famílies que havien obtingut el seu privilegi de Felip IV abans de l'esclat de la guerra dels Segadors i que sota una nova sobirania, la dels reis de França, se'l van fer confirmar. Així va succeir amb el ciutadà honrat Joan Goito, de Cassà de la Selva (1648) i amb Pere Pont d'Osseja, de Puigcerdà, que va veure confirmat, el 1644, pel rei de França, el privilegi de cavaller obtingut de Felip IV el 1639. Goito havia obtingut el seu el 5 de juliol de 1640, gairebé un mes després del Corpus de Sang. Francesc Rovira, de família de burgesos honorats de Perpinyà (1595), havia obtingut el privilegi de cavaller també en la data límit de juliol de 1640. Li fou confirmat per Lluís XIV el 1647 i altra vegada per Felip IV el 1665. En aquesta data fou investit cavaller pel portantveu del governador Gabriel de Llupià, que també era rossellonès. Rovira va ser veguer d'Agramunt i governador d'Hostalric i dels vescomtats de Cabrera i Bas, el senyor dels quals era el marquès d'Aitona, un gran cortesà del moment (i fins 1640 senyor d'Illa, al Rosselló). De l'abril de 1640 datava el privilegi de Manuel Guanter, el qual procedia d'una família de notaris de Prats de Molló. El privilegi li fou confirmat pel rei de França el 1647, i el seu fill en va obtenir el reconeixement per Felip IV el 1655. Manuel Guanter fill va ser veguer de Barcelona (1666-1669) i el 1680 va assolir la condició superior de "noble".

Ciudadans honorats per concessió del rei de França veieren el seu títol atorgat per segona vegada per Felip IV. Indiquem la data de la primera concessió d'Andreu Alba, de Girona (1643), Joan Barraquer, de Vall d'Aro (1648) i Josep Riera, de Guissona (1647). Especial va ser el cas de Francesc Quintana, de Torroella de Montgrí. Va obtenir el pri-

vilegi de ciutadà honrat de Lluís XIV el 1647 i de Carles II el 1671. El seu net Miquel Quintana i Bofill, nascut a Torroella el 1698, va seguir la carrera militar a l'exèrcit espanyol i va morir el 1769, amb el grau de mariscal de camp, a Sanlúcar de Barrameda, d'on era governador. Un net de l'anterior, Jacobo Mª Espinosa i Quintana, va ser tinent general, breu ministre de la guerra el 1838 i sogre de Cánovas del Castillo. Tot un exemple en la continuïtat de l'ascens social.

Tenim altres casos de concessió del mateix privilegi, primer pel rei Borbó i després per l'Àustria. Joan Fàbregas, de Monells, va ser ciutadà honrat el 1648 i el 1671. Joan Camats, de Sanahuja, va ser cavaller el 1648 i el 1676. Jeroni Cortada, de Manlleu, va rebre un privilegi de cavaller de Lluís XIV el 1644 i el seu fill Jacint de Felip IV el 1653. Rafael Estrabau, de Civilles va ser ciutadà honrat el 1647 i el 1661. En alguns casos es recuperava el privilegi, però en una categoria inferior. Francesc Estanyol, va ser cavaller per concessió de Lluís XIV el 1648, però només ciutadà honrat de Carles II.

També trobem ascens de grau a la següent generació. El fill de Jeroni de Vilosa, de la Bisbal, senyor del castell de Boada, ciutadà honrat el 1644, va obtenir privilegi de cavaller el 1677. Va ser armat pel comte de Solterra, de la família Sarriera, que havia patit una dura repressió de les autoritats pro-franceses l'estiu de 1652. El fill d'un altre ciutadà honrat, Ponç Burgès, de Sant Llorenç de l'Estanyol (1644), Francesc Burgès, va ser diputat reial de la Generalitat (1677-1680) i el seu germà Narcís va assolir els privilegis de ciutadà (1667) i cavaller (1681). A la Vall d'Hostolès Miquel Junquer va obtenir privilegi de ciutadà honrat el 1648. El 1685 Francesc Junquer va obtenir el mateix privilegi, el 1686 va assolir el de cavaller i el 1693 va ser nomenat veguer de Barcelona.

També a Girona, Salvador Balle de Flassà i Perpinyà, ciutadà honrat i jurat de la ciutat, senyor del castell de Finestres, havia obtingut privilegi de "noble", el 1643. El seu fill Joan, capità de cuirassers (1642) i jurat primer (1644), va protagonitzar en poc temps un procés d'adaptació al canvi de fidelitats. L'estiu de 1652 va encapçalar el

socors militar de Girona davant l'atac de don Joan d'Austria a Sant Feliu de Guíxols. La tardor del mateix any, en canvi, fou dels prohoms gironins que signà amb el general espanyol marquès de Mortara la capitulació de la ciutat, i el 1653 altra vegada com sergent major de la milícia urbana defensà Girona contra els francesos.³ Perdé el títol de “noble”, però fou armat cavaller per concessió de Felip IV el 1659 i el seu fill, anomenat també Joan, va recuperar la dignitat de “noble” per privilegi de Carles II el 1677. Onofre de Gelabert i Costa, veí de Figueres, senyor del castell de Vilanova de la Muga, fou nomenat burgès honrat de Perpinyà el 1647, ciutadà honrat el 1656 i cavaller el 1666, repetint el procés de canvi de fidelitat i ascens en la jerarquia nobiliària. La recuperació del privilegi podia durar temps. Esteve Renovau, de Vilasacra, havia obtingut el títol de ciutadà honrat el 1643. Un Pere Renovau, de la mateixa població, va esdevenir alhora cavaller i noble el 1727, després de la Guerra de Successió.

Tenim casos més complexos, en processos de llarga durada. Els Parrella eren una família de botiguers i mercaders, establerts a Torelló. Francesc de Parrella va obtenir un privilegi de ciutadà honrat el 1643. Josep Alexandre de Parrella fou també ciutadà honrat el 1656 i cavaller el 1667, és a dir sota una altra dinastia sobirana. El seu fill Fortunat de Parrella, seguí la carrera de dret, fou membre de l'Audiència austriacista i el 1711 assolí de Carles d'Austria el privilegi de “noble”. Evidentment aquest privilegi fou anul·lat per les autoritats borbòniques el 1716, però a finals de segle els Parrella eren una família de la noblesa ben present a les pàgines del *Calaix de Sastre* del baró de Maldà.

També és complexa l'evolució de la família Prats de Santjulià, de Sant Feliu de Pallerols. Tenien un privilegi de Felip IV de 1638, confirmat pel govern francès el 1643. El 1706 un altre “rei intrús”, en aquest cas l'Arxiduc Carles d'Austria, els concedí privilegi de “noble”.

3. Joan BUSQUETS DALMAU, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

Això no va impedir que Ferran VI de Borbó els concedís aquest mateix privilegi el 1751. A Talarn, el cònsol en cap de la vila, Montserrat Pallarés va obtenir privilegi de cavaller de Lluís XIV el 1650. El seu fill Isidre va assolir la mateixa distinció de Carles II el 1672 i la de “noble” de Carles d’Àustria el 1707. Joan Benet, gemà de Montserrat, havia esdevingut ciutadà honorat el 1655 i cavaller el 1668. El seu fill Miquel de Pallarés i Monjo va obtenir privilegi de “noble” el 1684.⁴

Variable va ser la posició del cerverí Rafael de Moixó i de Joan. A la Junta general de Braços de 1640 va formar part de la Trentasisenà i de la junta d’hisenda, com membre del braç reial⁵. El 1648 rebé el títol de cavaller. Tanmateix en un memorial posterior es presentava com «perseguido del diputado Claris» i detallava tota la seva actuació en favor del rei d’Espanya el 1652⁶. Després de la guerra fou membre del Consell de la Batllia general i el 1655 se li va concedir privilegi de noble. Els Moixó foren pro-borbònics durant la Guerra de Successió i el 1760 obtingueren de Carles III el títol de baró de Juras Reales, per haver participat en la d’aquell monarca⁷.

Coneixem bé el que va succeir a Mataró on entre 1643 i 1645 es concediren sis privilegis de ciutadà honorat a mercaders rics. Dos d’ells, Narcís Jofre i Joan Pau Llauder obtingueren el mateix privilegi de Felip IV després de 1652. Joan Soler, ciutadà el 1645, esdevingué cavaller el 1655, després de casar-se amb la pubilla de la família Palau, notoris partidaris de Felip IV. Jaume Partellà obtingué el mateix privilegi de

4. Magda MIRABET, *Els Pallarès de Talarn. Petita noblesa rural*, Ajuntament de Talarn, Talarn, 1989.

5. P. Basili de Rubí, ed., *Les Corts generals de Pau Claris*, Fundació Vives Casajuana, Barcelona, 1976, pp. 129-130.

6. Biblioteca de Catalunya (BC). Fullets Bonsoms, 2197, «Memorial presentado a la Reina Gobernadora por el doctor don Rafael Moixó». Deia que havia refusat una plaça de magistrat a l’Audiència “intrusa”.

7. Pere MOLAS, «Al servei de la Monarquia. Els Moixó de Cervera», *Urtx. Revista cultural d’Urgell*, 5 (1993), pp. 167-177.

Carles II. Els Arnau obtingueren privilegi de cavaller el 1752, com a regidors de l'Ajuntament borbònic, i un descendent de Joan Pongem, Antoni Pongem i Alabau va esdevenir ciutadà honorat en una data tan llunyana com 1781, a partir de la condició de comerciant matriculat⁸.

Pau Maties Rius de Marimon, fill del mercader Joan Rius, era «altre dels agutzils extraordinaris de Sa Majestat», és a dir de Lluís XIV, quan va obtenir el 1646 el privilegi de burgès honorat de Perpinyà, equivalent al de ciutadà honorat. El seu consogre, el notari Joan Pau Bruniquer, era escrivà major de la Diputació i havia estat nomenat ciutadà honorat el 1644. Tanmateix, un memorial posterior deia que el 1652 Rius de Marimon s'havia distanciat «de los que gobernaban por Francia» i havia passat «al ejército sitiante». També Joan Pau Bruniquer havia estat deportat al Rosselló per les autoritats virregnals franceses per sospites d'infidelitat el 1649. Rius de Marimon va morir de malaltia al servei de Felip IV durant el setge francès de Girona de 1653⁹. Amb aquests antecedents, no es estrany que el seu fill Francesc de Rius i Bruniquer assolís una plaça de jutge a l'Audiència (1682) i se li concedissin a la vegada els privilegis de cavaller i de “noble” (1690), ni que fos fidel a Felip V durant la Guerra de Successió.¹⁰

El pare de Josep Bru i Olzina havia estat conseller en cap de la ciutat de Barcelona, com ciutadà honorat, el 1632. Ell va ser investit cavaller pel virrei Mercoeur el 1647, mentre que el seu germà Bernat ho va ser pel Batlle general Josep de Rocabertí¹¹ anys després, el 1674. Dues

8. Ramon REIXACH I PUIG, *Els pares de la República. El patriciat a la Catalunya moderna. Mataró, segles XV–XVIII*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2006, pp. 124-153

9. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Consell d'Aragó, Lligall 552, 5.

10. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006, pp. 116-117. El seu net, Ignasi de Rius i Falguera va ser un dels jutges catalans de l'Audiència borbònica, formada el 1716.

11. Josep de Rocabertí havia canviat de bàndol el 23 gener de 1641, tres dies abans de la batalla de Montjuic, passant al servei de Felip IV, qui el nomenà governador d'Eivissa i Menorca. *Les Corts generals*, pp. 442, 445 i 461. Fou Batlle general de Catalunya de 1656 a 1680.

generacions després, Josep de Bru i Banyuls, net de Josep Bru, va rebre el privilegi de “noble” de Carles d’Àustria el 1706. Va ser un membre de la Conferència dels Tres Comuns¹², però el seu fill Josep, que va sortir de Barcelona el 1713, sense participar en la resistència, va ser el sogre del militar borbònic Antoni d’Alós i Rius, marquès d’Alós, que havia estat un dels assetjants de la ciutat. El següent marquès d’Alós, Josep, també militar, portava els cognoms d’Alós i Bru.

2. *La Guerra de Successió*

La Guerra de Successió va tornar a ser ocasió de trencaments i canvis familiars, però també de manteniments. Alguns dels regidors de l’Ajuntament borbònic de Barcelona havien format part del Consell de Cent o de la Diputació del General. Francesc de Junyent i Vergós, marquès de Castellmeià, un dels filipistes més abrandats, havia estat un conflictiu diputat militar de la Generalitat de 1695 a 1698.¹³ El doctor en drets Esteve Serra Vileta era fill del mercader Leonart Serra, un dels dirigents de 1640. Havia obtingut el 1689 un privilegi de ciutadà honorat, de 1692 a 1695 va ser diputat reial de la Generalitat i el 1695 conseller en cap de Barcelona. Fou un dels administradors de la ciutat nomenats pel duc de Berwick el 1714, regidor el 1718 i afavorit amb els privilegis de cavaller i noble el 1728.¹⁴ Un altre regidor, Francesc de Mari i de Vilana, baró de Sant Andreu de Bestracà, era, fill de Francesc de Mari i Genovés, ciutadà honorat, cavaller (1670), mestre de camp i oïdor militar de la Generalitat (1677).

12. Eduard MARTÍ I FRAGA, *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2009, p. 406.

13. Sobre aquests i altres membres de la noblesa titulada, remeto als meus llibres: *L’alta noblesa catalana a l’edat moderna*, Eumo, Vic 2014, i *Noblesa i Guerra de Successió*, Reial Acadèmia de Bones Lletres, Barcelona, 2015.

14. Archivo Histórico Nacional (AHN), Consejos suprimidos, Leg. 18671.

Famílies austriacistes continuaren el seu procés d'ascens socials sota el règim borbònic, com ja hem vist en algun exemple anterior. Alguns descendents de nobles austriacistes ocuparen alts càrrecs i dignitats a l'exèrcit i a la cort dels Borbons. Rafael Pinós i Copons de la Manresana, tots dos cognoms austriacistes, va ser cadet de guàrdies espanyoles (1795), arribà a mariscal de camp (1830), i s'exilià com carlí el 1834. En un altre nivell, el ciutadà honorat Josep Brassó i Duran, conseller en cap de Barcelona el 1707, havia obtingut el privilegi de cavaller de Carles d'Àustria el 1706. El seu fill Josep de Brassó i Serra, va assolir el mateix privilegi de Felip V el 1741, atorgat precisament «en cabeza de su difunto padre».

La família Berart havia destacat entre les víctimes i els exiliats de la Guerra dels Segadors. Tornats a Barcelona van obtenir privilegi de “nobles” el 1680. Durant la Guerra de Successió. Gaspar de Berart i Cortiada era «un dels caballeros principales reputados por muy afectos al Archiduque». Es va exiliar i va rebre del ja emperador Carles VI el títol de baró d'Esponellà (1717). En canvi els seus germans Josep i Francesc Antoni foren militars borbònics i regidors de Barcelona. Però encara més, el seu propi fill, Ramon de Berart i Ramon (1701), era tinent coronel de l'exèrcit del rei de les Dues Sicílies, el futur Carles III d'Espanya, quan se li va concedir el títol de cavaller de l'ordre de Sant Jaume el 1738. El mateix Gaspar havia vist reconegut el seu títol de baró d'Esponellà el 1728, en virtut del tractat de Viena, i el 1738 fou acadèmic honorari de la nova Real Academia de la Història. La seva filla, Inés Berart i Ramon es va casar amb un coronel de cavalleria i fou la mare de Fernando Osorno y Berart, nascut a Banyoles el 1740, que seguí la carrera d'intendent.¹⁵

Pere de Ribes i Granollacs, havia obtingut de Felip V el 1702 el títol de marquès d'Alfarrás, malgrat haver-se oposat a la política reial

15. Fabrice ABBAD, Didier OZANAM, *Les intendants espagnols au XVIII siècle*, Casa de Velázquez, Madrid, 1992, p. 148.

a les Corts. Va romandre a la Barcelona austriacista, però després de la Junta de Braços de 1713 es va retirar a Camprodon, d'on procedia la seva família. El seu fill, Jeroni de Ribes i Castellbell (Lleida 1703 – 1768), va ser brigadier i tinent de rei borbònic a Lleida, a més d'acadèmic de Bones Lletres (1731). La filla i hereva d'aquest, Maria Teresa de Ribes va casar el 1757 amb Joan Antoni Desvalls i Ardena, d'una prominent família austriacista, el qual passà a ser marquès d'Alfarràs.

La família Asprer procedia de Sant Joan de les Abadeses. Havien obtingut el privilegi de cavallers (1659) i de “nobles”. Francesc d'Asprer i Talich va ser governador de Tarragona per nomenament de Carles d'Àustria de 1705 a 1710. El 1708 va rebre el títol de comte de Fogonells i el 1713 es va quedar a Barcelona, juntament amb el seu fill. Malgrat això, el seu net va ser regidor borbònic de Puigcerdà i agutzil major de l'Audiència el 1814. Els fills d'aquest van ser militars i la filla Narcisa, va arribar a ser cambraera de la reina Maria Cristina de Borbó i es casà amb el majordom major d'Isabel II.¹⁶ Una altra branca de la família s'establí a Andalusia i seguí la carrera d'intendent i de cònsol. Un altre parent, Joan Pau Salvador d'Asprer, regidor de Vilafranca del Penedès, va ser un important corregidor de capa i espasa a importants ciutats castellanen en el regnat de Carles III, amb estades significatives a Salamanca i Murcia.

La família Feliu de la Penya és coneguda pel seu austriacisme. El mataroní Josep Feu i Feliu de la Penya va obtenir privilegi de cavaller el 1707. Aquest privilegi fou cremat el 1716, però el 1752 Francesc Feliu de la Penya, fill de Josep, en va obtenir una nova concessió. En aquell moment tenia dos germans servint com oficials en l'exèrcit borbònic.¹⁷ Dels descendents del conseller segon de Barcelona Salvador Feliu de la Penya, Aleix va ser relator de l'Audiència i Francesc (1801-1851) va

16. Rafael José DE ESPONA, «Los Asprer, comtes de Fogonells», *Paratge*, 22 (2009), pp. 41 i ss.

17. AHN, Consejos suprimidos, Leg. 18661, núm. 1.

arribar a brigadier. Un altre mataroní, Francesc Gemmir i Lleonart, havia obtingut privilegi de ciutadà honorat de Felip V el 1701 i de cavaller de Carles d'Austria el 1706. El seu fill Joan va ser governador de Costa Rica (1737-1744) i va fundar una dinastia de militars i hisendats espanyols a Cuba.

Pocs anys després que Francesc Feliu de la Penya obtingués el privilegi de cavaller, el 1756 va assolir-lo Francesc de Casanova, de Moirà, sense que hi hagués cap objecció. El privilegi de Casanova aludia a «los servicios y celo a mi real servicio de vos y de vuestros ascendientes». Va ser armat cavaller pel marquès de Castellbell, regidor de l'Ajuntament de Barcelona.¹⁸ El 1740 s'havia concedit privilegi de cavaller al burgès honorat de Vilafranca del Penedès Josep Llaurador de Çatorra, gendre nogensmenys que de Raimon Vilana Perlas, el secretari d'estat de Carles d'Austria, tant a Barcelona com a Viena. Ja un notari del mateix nom havia treballat a la notaria del pare Vilana i s'havia convertit en el seu gendre. Va ser un dels últims consellers de la ciutat en el període 1713-1714. El cavaller de 1740 havia obtingut per compra un privilegi que s'havia concedit al convent de Sant Francesc de Paula de Barcelona “para beneficiar”, és a dir per a vendre. Va ser armat pel comte de Centelles, que havia estat fins 1713 un prominent personatge de la cort austriacista.

Una altra família que veié truncat el seu ascens social per la seva militància austriacista va ser la dels Mata. Joan B. Mata i Soler havia ocupat importants càrrecs a la Catalunya posterior a la Guerra dels Segadors, entre ells el de lloctinent de mestre racional. Josep Antoni de Mata i Copons va ser un significat austriacista i va rebre de l'Arxiduc el títol de comte de Torre de Mata (1706). La família va entrar en la obscuritat política després de 1714, però en el darrer terç del segle XVIII

18. AHN, Consejos. Suprimidos. Leg 18661, núm. 1. L'Audiència informà que els avantpassats de Casanova havien fet «particulares servicios en las guerras y turbaciones del siglo pasado en este Principado».

Marià de Mata i Copons fou militar borbònic, acadèmic de Bones Lletres (1769) i aspirà a regidor de la ciutat de Barcelona. Un descendent seu, el general Mata i Alós recuperà el títol de comte de Torre de Mata (1865) i fou ministre de la Guerra d'Isabel II.

També és complexa l'evolució de la família Bassols, que en relativament poc temps va ascendir, des de la menestralia, a través de la burgesia botiguera, fins l'estament de mercaders (1689). Francesc Bassols va ser el 1699 conseller quart de la ciutat de Barcelona. El seu fill Francesc Bassols i Rafart, que seguint una evolució lògica era doctor en drets, va obtenir de Carles d'Àustria un privilegi de cavaller. Va morir l'onze de setembre de 1714. A la següent generació, Joaquim de Bassols i Colomer, doctor per Cervera i advocat, va ser nomenat cavaller per Felip V el 1743. El seu fill Jaume Francesc de Bassols i Duran va obtenir la plaça de regidor de l'Ajuntament de Barcelona el 1827, amb 82 anys. Seguint la família, Josep de Bassols fou capità general de Catalunya el 1868 i ministre de la guerra amb Amadeu de Savoia.

Del mateix medi social de botiguers procedia Magí Mercader i Moragues, primer mercader i després ciutadà honorat (1693). El 1713 va formar part de la Junta de Braços. El seu net Felip de Mercader i Saleta va rebre successivament els privilegis de cavaller (1775) i de "noble" (1796), i els seus successors foren comtes de Belloch en el segle XIX.

Es ben conegut el fenomen d'ennobliment dels comerciants que asseguraven el règim de Nova Planta amb contractes de proveïments a l'exèrcit i préstecs de diners. Alguns d'ells tenien evidents antecedents austriacistes. Francesc de Busquets i Pausa, procedent de la menestralia, havia format part de la burocràcia austriacista i havia estat afavorit amb un títol de ciutadà honorat (1708). Després de la Nova Planta seguí la via del comerç, que el portà a obtenir a la vegada els privilegis de cavaller i "noble" (1739). Amb 73 anys va ser un dels fundadors de la Junta de comerç el 1758 i va morir aquell mateix any. Una primera petició d'ennobliment el 1728 havia estat rebutjada per l'Audiència, perquè «en las turbaciones se mostró desafecto y sirvió de oficial en la secretaria del emperador». En un nou memorial va al·legar que el 1713

va sortir de Barcelona i va anar a Arenys de Mar, on es va posar a les ordres del filipista Josep d'Alós, «continuando en servicio de armas hasta la rendición de Barcelona». ¹⁹

Gemma Garcia Fuentes ha estudiat l'evolució de la família Duran, des de la conspiració austriacista a l'obtenció de privilegis de cavaller i noble de Felip V i la presència a l'Ajuntament borbònic de Barcelona²⁰. El ric adroguer Vicens Duran i Sala va morir el 16 d'agost de 1714 en els combats del baluard de Santa Clara, com capità d'una de les companyies de la Coronela. En l'expedient de noblesa del seu fill, Josep Durán i Sala (1729), l'Audiència borbònica informava «que sin duda se quedaría con los de su familia y otros muchos hombres de negocios para el cobro de sus crecidos caudales». Els Duran d'aquesta branca foren regidors hereditaris de Barcelona des de 1739 fins la fi de l'Antic Règim, el 1833, i durant el regnat d'Alfons XII Enric de Duran va ser alcalde de Barcelona (1879-1881). També tenia ascendència mercantil Domènec Golorons i Deu, que el 1739 va obtenir un privilegi de cavaller, malgrat que l'Audiència informava de la "difidència" del seu pare: «incurrió en el común error y general disidencia de las últimas turbaciones». La comissió per armar-lo cavaller es va conferir precisament a l'austriacista don Salvador de Tamarit, que havia obtingut de Carles d'Àustria el títol de comte de Rodonyà i el 1715 havia estat desterrat a Castella²¹. Golorons havia comprat la petita senyoria de Sant Llorenç de Vilardell, al Montnegre, el que li permetia titular-se baró de Vilardell.

19. AHN, Consejos, Leg. 18678, nº 11. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Audiència, volum 140, fol. 229. I volum 329 (Privilegiarum), foll. 108. Fou l'únic oficial de la secretaria d'estat austriacista que no es va exiliar, però cal considerar que havia estat empresonat pel virrei Stahremberg per corrupció administrativa.

20. Gemma GARCIA FUENTES, «De la conspiración austriacista a la integración a la Nueva Planta. La familia Durán, máximo exponente de la burguesía mercantil en el siglo XVIII», *Espacio, tiempo y forma*, IV, tomo 17 (2004), pp. 143-168.

21. AHN, Consejos, Leg. 18631, núm. 14. ACA. Audiència. Volum 157, fol. 205. El mercader Francesc Golorons havia estat conseller quart de Barcelona el 1707.

La continuïtat de l'ascens social més enllà del fracàs austriacista es observable a diverses comarques. A Reus Pere Pau Bofarull havia rebut un privilegi de ciutadà honorat el 1710. El seu fill Josep Bofarull i Gavaldà, batlle i regidor borbònic, va assolir la mateixa dignitat el 1760 i posteriorment va obtenir les de cavaller (1772) i de noble (1774). A Castelltersol tenim Jaume Brichfeus, cavaller austriacista el 1705, i Josep Brichfeus, ciutadà honorat per concessió de Ferran VI. A Sant Feliu de Codines, Enric Deu, ciutadà honorat (1706), i el 1757 el cavaller Josep Deu i Montagut «en cabeza de su difunto padre, como si aun viviese». La família Oriola, de Ripoll, va assolir la dignitat de ciutadà honorat el 1667, la de “noble” de Carles d'Àustria el 1707, les de cavaller i noble conjuntament el 1751, i posteriorment, el títol de comtes de Vall de Marlés (1861). El fill del doctor en medicina d'Arenys de Munt, Francesc Bellsollell de la Torre, autor d'una crònica clarament austriacista,²² va obtenir un privilegi de ciutadà honorat el 1760.

Els Sala, de Folgueroles eren ciutadans honorats (1666) i capitans d'infanteria. El capità Josep Sala Gironella fou nomenat cavaller per Carles d'Àustria el 1705. El seu net Francesc de Sala i Alentorn va obtenir el mateix privilegi el 1750 «en cabeza de su difunto padre como si aun viviese» i el 1771 fou nomenat regidor de Barcelona. Entre els avantpassats de Josep Mª de Sagarra trobem Joan Sagarra i Colom, de Verdú i Valls, burgés de Verdú, senyor de Peraltes, ciutadà honorat el 1680 i cavaller el 1707. Malgrat aquesta adscripció austriacista els seus descendents emparentaren amb magistrats i regidors borbònics i un d'ells, Ferran de Sagarra i Llinars, fou regidor de Barcelona a les acaballes de l'Antic Règim.²³ A la família Folch del Pou, de la població de Vinyols, al Baix Camp, tenim Lluís, ciutadà honorat per privilegi de

22. F. Forn i Salvà, ed., *Poso per memòria. Crònica de Francesc Bellsollell de la Torre dels anys 1713 i 1714*, Edicions Creat, Arenys de Mar, 2014.

23. Salvador J. ROVIRA GÓMEZ, «Els nobles de Valls (segle XVIII)», *Quaderns de Vilaniu*, 60 (2011), pp. 59-85.

Carles d'Àustria el 1706 i Francesc, cavaller per concessió de Ferran VI el 1752. La carrera militar de Gaspar de Portolà i Rovira a Califòrnia durant el regnat del Carles III de Borbó, no fou obstaculitzada per la del militar Gaspar de Portolà i Font, militar austriacista exiliat al servei de l'anterior Carles III d'Àustria.

De Sant Esteve de Bas eren els Dou. Jacint de Dou i Siscar, doctor en drets, era un dels consulents de la Diputació, «de los que se declararon en favor de mantener las leyes y els privilegios». Fou advocat de les Corts el 1701, habilitador a les de 1705, membre de l'Audiència austriacista i cavaller (1706). El 1713 sortí de Barcelona amb el seu fill Ignasi. Aquest va obtenir privilegi de cavaller (1747). El seus besnèts van assolir la dignitat de “noble” el 1826.

Els Codina era una de les famílies dirigents de Vic des del segle xv. El 1772 els germans Codina i Alavall sollicitaren la revalidació, en virtut de la pau de Viena de 1725, d'un títol de cavaller, «que su difunto abuelo obtuvo del emperador Carlos VI quando estuvo en España», sense precisar quines foren les circumstàncies de la tal estada. El títol austriacista va ser rebutjat, amb l'argument que la pau de Viena només es referia a les “dignitats” (s'entendria per tal la noblesa titulada), però el 1781 els germans Codina obtingueren un privilegi de “noble”, superior al que havien sollicitat.²⁴ El 1705 Francesc Codina i Serinyà era veguer d'Osona i va lluitar en el Congost contra els borbònics. A finals de segle Francesc Codina i Alavall era regidor degà de l'Ajuntament de Vic, el seu germà Domènec Codina va arribar a ser conseller de Castella i un tercer germà, Narcís, havia seguit la carrera d'enginyer militar. Una vegada més les famílies poderoses a escala local conservaven la seva posició social i fins i tot la incrementaven.

24. AHN, Consejos, Leg. 18674, núm. 15.

3. Els regidors de Barcelona²⁵

Els regidors de Barcelona eren lògicament persones de provada fidelitat borbònica, però amb el pas del temps foren nomenats alguns que tenien pares o familiars austriacistes. Antoni de Valencià i Sagrera, militar borbònic, cavaller de l'ordre de Santiago i regidor (1744), era net d'un altre Antoni de Valencià, que havia estat conseller en cap el 1709, sota el govern de Carles d'Àustria.

Els Ponsich procedien d'una família de botiguers i mercaders de Vic, que havien esdevingut ciutadans honrats el 1589. Andreu de Ponsich havia rebut un privilegi de cavaller de Lluís XIV el 1649 i el seu germà Francesc de Ponsich l'havia aconseguit de Felip IV el 1656, però no el va fer efectiu. El fill del darrer, Joan de Ponsich i Monjo, obtingué el privilegi de cavaller el 1684, fou conseller tercer de Barcelona el 1701 i membre de la Conferència dels Tres Comuns. Es quedà a Barcelona el 1713. Tanmateix havia enviat la seva família fora de la ciutat i a Sant Quirze va nàixer el seu fill Ramon de Ponsich i Camps. Aquest personatge ingressà en l'Acadèmia que fou de Bones Lletres, emparentà amb la família borbònica d'Alós i el 1743 obtingué una regidoria hereditària, que la família va conservar fins la fi de l'Antic Règim. El 1746 assolí privilegi de "noble", fou diputat a les Corts espanyoles de 1760 i els darrers anys de la seva vida residí a Madrid com representant de la noblesa catalana. Fou beneficiari de les primeres promocions de la nova ordre de Carles III (1772).²⁶

Josep Gaietà Bru i Olzina, "noble" el 1752 i regidor el 1769 era net de Joan de Bru i Claris, nomenat cavaller per l'Arxiduc el 1707.

25. Una vegada més la informació més completa la dona Morales Roca, amb els seus articles «Oficialium Cataloniae» publicats a la revista *Hidalguia* a partir de 2002. Va començar pels regidors de Barcelona i va continuar pels de Tarragona (2003), Girona (2005) i Lleida (2006).

26. Pere MOLAS, «Els cavallers catalans de l'ordre de Carles III», *Pedralbes. Revista d'Història moderna*, 16 (1996), pp. 83-84.

Rafael Llinàs de Magarola, regidor el 1772, descendia de Joan Llinàs i Farell, fill d'un mercader, ciutadà honorat (1675), col·laborador de Narcís Feliu de la Peña i cavaller el 1706. El fill d'aquest, Rafel Llinàs, capità de la Coronela, morí l'onze de setembre de 1714. Aquest fet que no impedí al seu fill, Antoni de Llinàs i Lapeyra, obtenir de Ferran VI un privilegi de cavaller el 1751 i al seu net, el regidor Rafael Llinàs i Magarola, aconseguir el privilegi de "noble" de Carles III (1783). Rafael de Llinàs es mantingué com regidor fins la seva mort el 1826. Estava casat amb Maria Teresa Ponsich i Alós, també de família de regidors, i la seva filla es va casar amb Benet Mª de Sagarra, la família del qual ja hem citat. Una altra prova de l'endogàmia practicada per les famílies de la noblesa, més enllà de les posicions polítiques.

Els Falguera eren una important família de mercaders que havien assolit la condició de ciutadans honorats (1674) i cavallers (1694) en el darrer terç del segle XVII, després d'haver ocupat conselleries de la ciutat i haver actuat com financers de la Corona. Aquest procés culminà amb la concessió del privilegi de "noble" per l'Arxiduc el 1709. Josep Ramon de Falguera i Brocà va tenir un cert paper en la vida pública de la Barcelona austriacista, a les Corts de 1706 i a la rebuda d'Isabel Cristina de Brunswick el 1708. El 1713 participà a la Junta de Braços com membre del Braç militar, però tot seguit es retirà a Mataró.²⁷ La família desaparegué de la vida política amb la Nova Planta, però el 1793 Jaume de Falguera i Asprer, fill de Josep Ramon, fou nomenat regidor de Barcelona i per justificar la seva preeminència social va presentar el privilegi austriacista de 1709, que fou acceptat sense cap contradicció.

Quan després dels Rebomboris del pa del 1789 es nomenà de forma massiva regidors de l'Ajuntament a nobles titulats, per enfortir la debilitada institució municipal, molts d'aquests nous regidors tenien

27. Maria Luz RETUERTA, «Els Falguera i la seva presència al Baix Llobregat», a *Els fets i les conseqüències del 1714 al Baix Llobregat*, Edicions del Llobregat, Sant Feliu del Llobregat, 2014, pp. 271-302.

antecedents austriacistes. Ja el 1761 havia estat elegit pel nou càrrec de Síndic procurador general el baró de Rocafort, Antoni d'Armengol i Aimerich, el pare del qual havia rebut de Carles d'Austria el títol de comte de Montagut. Es cert que pare i fill havien sortit de Barcelona l'estiu de 1713. En canvi el marquès de Sentmenat (títol concedit per Carles II) havia romàs a la ciutat assetjada fins el final i havia tingut els seus bens sota segrest, cosa que no va impedir que fossin regidors el seu fill Francesc (1753), el seu net Joan Antoni i el seu besnet Francesc (1806), és a dir, tres generacions de marquesos de Sentmenat.

El fenomen es va incrementar com hem dit després de 1790. Aleshores fou nomenat regidor el marquès de Barberà, l'avi del qual, un dels dirigents de la resistència, havia mort exiliat a Burgos. També formaren part de l'Ajuntament de Barcelona títols de fidelitat austriacista més mitigada, dels que es retiraren el 1713, com el comte de Creixell i el marquès de Ciutadilla. O títols concedits pel mateix Arxiduc Carles, com els comtes de Quadrells (Magarola) o de Fonollar (Amigant). Per cert que aquesta darrera família havia superat situacions molt adverses, tant a la Guerra dels Segadors com a la de Successió. La família austriacista de Desvalls va acumular els marquesats de Llupià i d'Alfarràs, els titulars dels quals s'havien retirat de la lluita política el 1713.²⁸ Fora ja de la noblesa titulada, foren regidors de Barcelona els descendents del general austriacista Sans de Monrodon i l'erudit Josep Vega i Sentmenat, senyor de les Olujes Altas, fill de Josep de Vega i Copons. Don Magí de Vilallonga havia obtingut de Felip V el privilegi de noble (1702) i de Carles d'Austria el títol de comte (1706). Després d'un cert eclipsi polític, els seus nets i besnets, del mateix nom, foren regidors de Mataró i Barcelona respectivament.

Francesc Despujol, de Sant Hipòlit de Voltregà, va rebre de Carles d'Austria el privilegi de cavaller (1706) i posteriorment el títol de mar-

28. Josep FERNÁNDEZ TRABAL, *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*, Pagès editor, Lleida, 2013.

quès de Despujol (1712). El 1713 va sortir de Barcelona, però el seu fill es va quedar a la ciutat resistent. El fill d'aquest, anomenat també Francesc Despujol (1732-1809), va rebre de Carles III el 1767 el títol de marquès de Palmerola i el 1791 fou nomenat regidor de Barcelona.²⁹ Els Despujol foren militars fidels a la dinastia borbònica fins el regnat d'Alfons XIII. Ignasi Mª Despujol fou el darrer capità general de la Monarquia alfonsina a Catalunya (1930-1931).

Acabem amb un dels principals llinatges patricis de Barcelona: els Fiveller. Miquel Fiveller va ser un dels membres més radicals de l'estament militar a les Corts de 1626. Presentà un dissentiment, però el retirà a canvi d'un privilegi de noble. A la següent generació Ferran de Fiveller va ser conseller del rei com assessor de la Batllia general. El seu nebot Carles de Fiveller i Torres va obtenir privilegi de cavaller el 1678 i de "noble" el 1702. Fou un austriacista decidit i fou ferit l'Onze de setembre de 1714. Després de la guerra els seus bens quedaren sota segrest. Estava casat amb una germana del també austriacista marquès de Rubí. El seu net Joan Antoni Fiveller i Bru va ser regidor de Barcelona el 1792 i obtingué per matrimoni el títol dels borbònics comtes de Darnius. Va ser "grande de España" (1806) i membre de la Junta Central durant la Guerra del Francès (1808). Els seus germans Diego i Gaspar, tots dos cavallers santjoanistes, serviren als regiments de guàrdies espanyoles i moriren combatent contra l'exèrcit napoleònic. Un altre germà, Agustí, va ser canonge de la catedral de Barcelona, sumiller de cortina de Ferran VII i ministre supernumerari del Consell d'Ordres Militars. El comte de Darnius, que havia heretat també el títol castellà de marquès de Villel, va ser l'últim regidor degà de l'Ajuntament absolutista de Barcelona i com altres nobles catalans tingué simpaties pel carlisme.

29. Havia estat cavaller hisendat de la Junta de Comerç de 1768 a 1790.

Evidentment el nombre de casos estudiats és baix dins el conjunt dels ennoblits: 220 privilegis el 1599, 1300 al llarg del segle XVII, 321 dels reis de França (dels quals 211 de ciutadans honrats), 403 durant el regnat de Carles II, 82 privilegis concedits per Felip V entre 1701 i 1704 (35 nobles, 24 cavallers, 23 ciutadans), 182 privilegis concedits per Carles d'Austria (49 nobles, 51 cavallers, 82 ciutadans honrats), 276 a partir de 1712 (74 nobles, 96 cavallers, 166 ciutadans honrats). Tanmateix, i encara que fos a escala minoritària, el fenomen existí. La riquesa d'una família i les relacions familiars i socials podien ser prou fortes com per vèncer un obstacle tan greu com era el de la infidelitat a un monarca de l'Antic Règim.